

OPEN ACCESS

Opomíjené kategorie českých anglicismů: lexikální a sémantické kalky¹

Aleš Klégr – Ivana Bozděchová (Praha)

A NEGLECTED CATEGORY OF ANGLICISMS IN CZECH: LEXICAL AND SEMANTIC CALQUES

The article outlines the status of calques among loanwords and their treatment in the Czech linguistic literature. It then presents the analysis of a sample of 1,360 calques (1,065 lexical, 295 semantic) from structural, word-class and semantic points of view, noting the differences between these two categories of anglicisms and their special features. It seeks to explain their different word-class distribution (nouns predominant among lexical calques; semantic calques approaching standard distribution). Among the interesting finds are the discovery of multi-word semantic calques and the very substantial number and rapid spread of this type of loan in general.

KEYWORDS

anglicisms, Czech, lexical calques, semantic calques, sample analysis

KLÍČOVÁ SLOVA

anglicismy, čeština, lexikální kalky, sémantické kalky, rozbor vzorku

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2022.2.4>

1. ÚVOD

Pronikání angličtiny do češtiny, zejména od 90. let 20. st., má různé podoby, a ne vždy jsou si jich čeští mluvčí plně vědomi. Pod anglicismem si většinou vybavují zjevně anglické slovo², např. *handsfree*, *hashtag*, *home office*, *chatovat*, *lockdown*, *startup* nebo *workshop*. Takové případy představují **anglicismy přejímkové** (materiálové), protože jde o přejímání anglické formy s jejím významem. Existuje však kategorie anglicismů, jejichž anglický původ není na první pohled zřejmý a běžný uživatel si je s angličtinou často ani nespojuje. Jde o české překlady anglických výrazů, které do češtiny vnášejí nové jednoslovné i víceslovné lexikální jednotky (*topinkovač*, angl. *toaster*, *uhlíková stopa*, angl. *carbon footprint*). V literatuře jsou známé jako lexikální kalky. Druhou takovou kategorií je tzv. sémantický kalk: české slovo převezme význam od anglického slova,

1 Tento výstup vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

2 Např. Görlach (2003, s. 1) definuje anglicismus jako „slovo nebo idiom, které je svou formou rozpoznatelně anglické (pravopisem, výslovností, morfologií nebo alespoň jednou z těchto tří stránek), ale přitom je přijímáno jako součást slovníku cílového jazyka“.

kteřé překládá, např. (IP) *adresa*, *chytrý* (byt) a *exportovat* (data). Lexikální a sémantické kalky lze souhrnně označit jako **anglicismy překladové** (strukturní).

Na rozdíl od přejímkových anglicismů nejsou překladové anglicismy zpravidla lexicograficky podchyceny (nevšímá si jich např. ani Warmbrunn, 1994). Nejen proto, že víceslovné jednotky (což je většina lexikálních kalků) jsou pro tradiční lexikografii problém, ale také proto, že vznikají tak rychle a v takovém počtu, že na ně konvenční lexikografie nestačí reagovat. Ještě těžší je to s jednoslovnými sémantickými kalky. Navíc moderní kalky z angličtiny jsou velmi často terminologizované, oborové, technické, profesní či slangové výrazy mimo dosah obecné lexikografie a specializované slovníky se původem slov nezabývají.

Výhodou kalkování anglických slov je, že výsledek zní většinou přirozeně a je (většinou) srozumitelný i bez znalosti angličtiny. Přitom kalkování není o moc pracnější než anglické slovo převzít, zatímco tvoření původních českých novotvarů k anglickým výrazům je náročné a výsledek působí leckdy obrozenecky a těžkopádně.

Stejně jako přejímky i kalky s sebou často nesou prestiž a přidanou hodnotu „modernosti“ a „progresivnosti“ (srov. kalk *daň z přidané hodnoty*, *value added tax*, VAT). U mezinárodních slov řecko-latinského původu jako *tomografie*, *kybernetika* apod. je těžké určit, zda jde o přejímku, překlad nebo analogický novotvar. Například u slova *kybernetika* neuvádí ASCS původ, ačkoliv tento termín zavedl americký matematik a filosof Norbert Wiener v r. 1948, a jde tedy o anglicismus.

Cílem studie je upozornit na tuto specifickou skupinu anglicismů, která je v současnosti patrně stejně bohatým zdrojem nových lexikálních jednotek v češtině jako přejímkové anglicismy. Přitom o této problematice existuje poměrně málo studií: o českých kalkích z němčiny píše Půda (2010), polské kalky z angličtiny zkoumá rozsáhlá monografie Witaliszové (2015), anglickými lexikálními a sémantickými přejímkami v neformální mluvené polštině se zabývají monografie Zabawy (2012, 2017). Studií o českých lexikálních a sémantických kalkích z angličtiny dosud mnoho neexistuje (Mravinacová, 2005) a tuto mezeru se zde snažíme částečně zaplnit.

2. KALKY A FORMÁLNÍ KLASIFIKACE PŘEJÍMÁNÍ SLOV

Nelze mluvit o kalkích a nezmínit se o klasifikaci přejímaných slov. Většina klasifikací přímo či nepřímo vychází z německé tradice spadající do 19. století. Na tuto tradici navázal a detailně ji rozpracoval Werner Betz (1949) a následně Einar Haugen (1950) a Uriel Weinreich (1953). Jejich práce patří ke klasickým studiím v této oblasti a zásadně ovlivnily další vývoj klasifikace lexikálních přejímek.

Betz (1949, 1959) dělí přejatá slova na vnější a vnitřní (*Äusseres, Inneres Lehnwort*). Slovem převzatým z vnějšku je (vlastní) výpůjčka, *Lehnwort* (včetně cizího slova, *Fremdwort*), hybridní forma (*Hybridbildung*; kombinující domácí a cizí prvek) a falešná či pseudo-výpůjčka (*Scheinentlehnung*; utvořená z cizího materiálu až v cílovém jazyce). Převzaté slovo utvořené uvnitř cílového jazyka označuje jako *Lehnprägung*, výpůjčková „ražba“ (angl. loan coinage). *Lehnprägung* zahrnuje dvě kategorie: (i) výpůjčkový novotvar (*Lehnbildung*), a to (a) *Lehnformung*, výpůjčkové tvoření dvou typů: *Lehnübersetzung* (angl. loan-translation), tedy lexikální kalk a *Lehnübertragung*

OPEN ACCESS

(volnější reprodukce než je přímý překlad: „Vater-land“ z latinského „patr-ia“), a (b) *Lehnschöpfung* (angl. loan creation), domácí slovo inspirované cizím pojmem, které však není překladem (německé „Umwelt“ pro francouzské „milieu“); (ii) výpůjčkový význam (*Lehnbedeutung*, angl. loan meaning, semantic loan), rozšíření polysémie domácího slova (sémantický kalk).

S podobnou, rovněž hojně citovanou klasifikací přichází Haugen (1950, 1956). Na základě dvou principů přejímání, substitute, tj. záměny cizích prvků (morfémů) za domácí, a importace cizích prvků do cílového jazyka (spolu s fonemickou substitucí), rozděluje převzatá slova do tří kategorií: (1) *loanwords* (výpůjčky, přejímky) spojené s morfemickou importací a různým stupněm fonemické substitute; (2) *loanblends* (hybridní přejímky) s morfemickou importací i substitucí (s rozpoznatelným cizím vzorem); (3) *loanshifts* (přejímkové posuny) charakterizované morfemickou substitucí bez účasti importace. Označení „posun“ zdůvodňuje tím, že se z hlediska cílového jazyka jeví pouze jako funkční posuny domácích morfémů. Dodává, že posuny se obvykle označují jako „loan translations“ (překladové výpůjčky/přejímky) a „semantic loans“ (sémantické přejímky). Pokud se nové významy překrývají, mluví o „přejímkové synonymii“, pokud se zcela rozcházejí, o „přejímkové homonymii“.

Podobně jako Betz také Haugen vyčleňuje kategorii „creations“ (kreativní novotvary; viz *Lehnschöpfung*), kterou nepovažuje za součást procesu přejímání slov. I když tyto výrazy vznikají v důsledku kontaktu s kulturou druhého jazyka, nejde o přímou nápodobu cizího modelu, ale byly sekundárně („kreativně“) utvořeny v cílovém jazyce. Rozlišuje dva typy kreativních novotvarů: jedny jsou z čistě domácích prvků, druhé obsahují převzaté slovo, a proto je označuje jako „hybrid creations“. Někteří autoři v těchto případech mluví o přejímce pojmové na rozdíl od lexikální: převzatý pojem je verbalizován jinak než ve zdrojovém jazyce. Jako samostatnou kategorii vyčleňuje „mezinárodní slova“ dostatečně známá většině západoevropských jazyků.

Weinreich (1953), který vědomě navazuje na Betze, chápe přejímání slov jako lexikální interferenci slovníku jednoho jazyka s druhým. U jednoduchých slov rozlišuje dva typy interference: (1) „přenos fonemické sekvence z jednoho jazyka do druhého“, jehož výsledkem jsou „loanwords“, přejímky; (2) „extenze užití domácího slova ve shodě s cizím modelem“. Ukazuje, že sémantické ovlivňování může mít různé podoby; kromě rozšíření polysémie domácího slova může převzetí nového významu vést k zániku významu původního apod. U tzv. komplexních lexémů (kompozit/derivátů a frází) rozlišuje tři typy interference: lexikální transfer (s adaptací podle slovotvorných a syntaktických vzorů cílového jazyka), reprodukci všech cizích prvků domácími (sémanticky extendovanými) a kombinaci transferu a reprodukce (hybridní útvary).

Zmíněné klasifikace se užívají v podstatě dodnes, pouze s drobnými obměnami většinou terminologického rázu. Tak Hock (1991, s. 399) pojímá lexikální adopci („lexical adoption“; přejímání formy i významu) a významové posuny (lexical shifts; lexikální posuny u domácích slov) jako protilehlé póly. Mezi ně klade proces kalkování (calquing), vytváření překladových výpůjček (calques, loan translations). S klasickou taxonomií pracuje mj. Haspelmath a Tadmor (2009) a na tuto linii navazují také Matras a Sakelová (2007), kteří rozdíl mezi lexikálními přejímkami a kalky interpretují

jako rozdíl mezi „matter and pattern replication“, replikace matérie a vzoru. Matras (2020, s. 256) uvádí, že výraz „calque“ se v současnosti stal široce rozšířeným termínem pro „pattern replication“, replikaci cizího vzoru zejména na úrovni sémantiky jednotlivých slov, ale také na úrovni fráze a věty.

V české literatuře jsou překladové přejímky všeobecně označovány pojmem kalk. Uvádí ho již PSJČ (Díl II: „slovo vzniklé přímým napodobením cizího jazyka“). O přímém vlivu francouzštiny svědčí Mathesiova zmínka (1961, s. 37) o tzv. calques linguistiques. Podstatu kalků („otiskových překladů“) vysvětluje tak, že „cizí výraz se část po části věrně přeloží do češtiny: těžký průmysl podle *schwere Industrie* (ale angl. *basic industry*)“. Česká lingvistika přiznává kalkům jako pojmenovacím prostředkům specifické místo ve slovní zásobě a komunikaci, ale dlouho k nim zaujímal ne zcela příznivý postoj.

Nečetné příspěvky o kalcích v češtině (či spíše zmínky o nich v širším kontextu) k nim přistupují nejčastěji z pohledu historického (Batušek, 1970; Kamiš, 1974; Havlová, 1999), stylistického nebo jazykových kontaktů (Kloferová 1998; Šipková 2001; Jaklová, 2002), nezřídka bez jejich bližšího vymezení. Filipec (Filipec — Čermák, 1985, s. 122–3) pojímá kalky (a hybridní slova) jako „zvláštní jednotky z hlediska přejímajícího jazyka motivované“. Vyděluje tři skupiny kalků: slovtvorné (vznikají překladem slovtvorných částí cizích slov), frazeologické a sémantické. Podobně postuluje tři typy kalků Hladká (1996, s. 101), Karlíková (2002, 2017). Z dalších autorů zmiňují kalky např. Večerka a kol. (2006), Janovec (2004), který mj. vyzdvihuje roli polokalkování (hybridních kalků), nebo Svobodová (2013). Čermák (2010, s. 208) poukazuje na obtížnost rozpoznat kalky, jelikož „ve formě slova pro to není žádná opora“. Od předešlých autorů se poněkud odlišuje Nekula (2017), který přejímá Matrasovu (2020) terminologii (viz výše).

V souvislosti se sémantickými kalky je třeba zmínit pojmy neosémantismus a neosémantizace, s nimiž se v české lingvistice operuje (Martincová, 1983, 2005; Rangelova, 2005; Kroupová, 2013; Procházková, 2013, aj.) a které jsou analogické k termínům neologismus a neologizace. Neosémantismus je nový lexikální význam, resp. slovo s novým významem, neosémantizace proces, kterým nový význam vzniká. Rozlišují se neosémantismy tvořené jazykovými procesy interními a externími, mezijazykovými, tj. kalkováním (Rangelova 2005). Neosémantismus vznikl pod vlivem cizího jazyka (Mravinacová, 2005) a sémantický kalk tedy označují totéž.

3. MATERIÁL A METODA

3.1 PŘEDMĚT ZKOUMÁNÍ: TERMINOLOGIE

Studie zkoumá oba typy překladových anglicismů, lexikální kalky (loan-translations) a sémantické kalky (semantic loans, loan meanings), a možnosti jejich identifikace (3.2). **Lexikální kalk** představuje lexikální jednotku (na rozdíl od překladu syntaktické konstrukce); okrajově zahrnuje i některá spojení (n-gramy), jejichž status lexikální jednotky je nevyhraněný (*společensky odpovědný* — socially responsible, *škola na pracovišti* — workplace bullying). Řadíme sem i volné překladové reprodukce,

OPEN ACCESS

přibližné kalky (loan rendition, Lehniibertragungen: *lovec mozků*, angl. head hunter), a – krajní typ – anglickým pojmem pouze inspirované neologismy, **kreativní novotvary** (loan creation, Lehnschöpfung: *schránka*, angl. clipboard). Lexikální kalk, přibližný kalk a kreativní novotvar tvoří z hlediska volnosti reprodukce kontinuum. Pro jednoslovné lexikální kalky polymorfénní (složeniny, *ksichtokniha* – Facebook, a odvozeniny, *ovlivňovatel* – influencer) užíváme termín **slovotvorné kalky**, pro více-slovné výrazy označení **kolokační kalky**. Ve vzorku se vyskytují i **hybridní kalky**, jejichž jednu složku tvoří přejímkový anglicismus, usazený v češtině delší dobu (10–30 let) jako běžná součást lexika, např. *rychlý internet*.

Sémantické kalky, domácí formy v novém významu pod vlivem výchozího jazyka, rozdělujeme na **volné** (samostatně stojící) a **vázané** (jsou součástí kolokačního kalku), např. adjektivum *mobilní* ve výrazu *mobilní aplikace* neznámá ani „pohyblivý“, ani „pohotový k užití“ (definice v SSJČ, SSČ), ale označuje komunikaci přes chytrý telefon nebo *aplikace* zde označuje počítačový program či software, nikoli „použití“ nebo „přenesení“, jak uvádí SSJČ i SSČ.

3.2 PRACOVNÍ IDENTIFIKACE KALKU

Prvním krokem při vyhledávání lexikálních kalků bylo najít korespondující české a anglické formy (stejného významu) a ověřit primárnost anglické formy. Tu lze prokázat buď přímo, nebo nepřímo na základě zvážení okolností a dostupných informací. Druhý způsob s sebou přirozeně nese riziko omylu (např. možnost, že český výraz vznikl nezávisle na anglickém), které je zde kompenzováno velikostí vzorku.

Určení lexikálního kalku přímým důkazem znamená, že původnost anglického výrazu lze jednoznačně doložit, typicky prokázáním autorství nebo evidentním původem. Ve vzorku se vynořilo několik skupin doložitelných modelů pro český překlad:

1. název knihy, článku anglicky píšícího autora: *absurdní drama* (knihy M. Esslina *Absurd Drama*, 1965); *božská částice* (knihy L. Ldeermana *The God Particle*, 1993);
2. kulturně-politický pojem užitý konkrétní osobou: *studená válka* (Cold War; George Orwell, esej „You and the Atomic Bomb“, 1945); *politická korektnost* (political correctness; Toni Cade Bambara, *The Black Woman*, 1970);
3. odborný termín zavedený konkrétní osobou: *dědění rysů* (feature inheritance; amer. lingvista N. Chomsky, 2007); *globální vesnice, horká média, chladná média* (global village, hot media, cold media; kanad. filosof M. McLuhan);
4. jev, objekt apod. pojmenovaný po konkrétní osobě z anglofonní oblasti: *Brownův pohyb* (Brownian motion; skot. botanik Robert Brown); *Higgsov bosen* (Higgs boson; brit. fyzik Peter Higgs);
5. sportovní termín (daný pravidly, tradicí) ve sportu z anglofonní oblasti: *čistá hra* (love game; tenis); *držení protihráče* (holding the opponent; lední hokej); *náhlá smrt* (sudden death); *nevynucená chyba* (unforced error; tenis, volejbal, baseball);
6. název pro zařízení, přístroj vynalezený v anglofonní zemi: *jestřábí oko* (Hawk-Eye; Brit P. Hawkins, 2001); *detektor lži* (lie detector; USA); *alarm do auta* (car alarm, neznámý vězeň, Denver, 1913); *vznášedlo* (hovercraft; Brit Ch. Cockerell);

7. název instituce, organizace apod. anglofonní provenience: *Armáda spásy* (Salvation Army, W. Booth, 1865, USA); *Spojené státy americké* (The United States of America); *Svědkové Jehovovi* (Jehova's Witnesses; J. F. Rutherford, 1931, USA);
8. událost v historii některé z anglofonních kultur: *černý čtvrtek* (Black Thursday; 24. 10. 1929, krach na americké burze); *černý pátek* (Black Friday; den po Dni díkůvzdání v USA, začátek slevové nákupní sezóny);
9. svátek pocházející z anglofonní země: *Den bílé hole* (White Cane Day; zaveden r. 1964 v USA prezidentem L. B. Johnsonem); *Den díkůvzdání* (Thanksgiving Day);
10. sociopolitický koncept příznačný pro anglofonní zemi a společnost: *zelená karta* (green card; v USA dokument umožňující trvalý pobyt); *první národy* (First Nations; kanad. termín pro původní obyvatelé); *generace X, Y, Z* (Generation X, Y, Z; USA).

Vedle těchto případů, tvořících jen menší část lexikálních kalků ve vzorku, usuzujeme dále podle jiných ukazatelů na případy vzniklé překladem. Právě tyto příklady jsou v češtině pocitovány jako nové, neobvyklé, příp. jako cizorodé (alespoň do doby, než jsou vlivem např. sdělovacích prostředků institucionalizovány). Dalšími indikátory jsou:

- (i) signalizace anglického původu v textu (např. v hesle Wikipedie): *Dotyková obrazovka* (anglicky touchscreen) je v informatice označení pro ...;
- (ii) výraz je uváděn v anglických slovnících, a tedy možnost, že přešel do angličtiny z češtiny, je menší než naopak (např. *contact sport* — kontaktní sport);
- (iii) předpokládaný kalk je z oblasti, oboru, odvětví, které v posledních desetiletích zažívají největší rozmach v anglofonní sféře, odkud výrazy pronikají do českého prostředí; typicky jde o termíny z technické oblasti (např. výpočetní technika, informační technologie) a celé řady vědních a aplikovaných oborů (informatika, fyzika, astronomie, genetika, evoluční biologie, environmentální vědy, pedagogika, andragogika, kulturologie, lékařství, administrativní vědy a výzkumu ad.);
- (iv) daný výraz se začal užívat teprve v průběhu posledních třiceti let (dříve není v češtině doložen, typicky v SSJČ nebo ASCS), v souvislosti se zmíněnými obory, profesemi (a módními trendy), které se u nás prosazují v tomto období;
- (v) tyto výrazy představují z hlediska běžné češtiny neobvyklá kolokační spojení lexikální i věcná (*prázdné kalorie* — empty calories, *hluboké učení* — Deep Learning, *dvojitě slepý* — double-blind), leckdy v důsledku doslovného, resp. chybného překladu (*mýdlová opera* — soap opera), v některých případech působí neústrojně (*pracovat vzdáleně* — work distantly, *impakt faktor* — impact factor);
- (vi) obsahují české novotvary vynucené potřebou překladu, např. *advokační, produktový, únavový* (*advokační skupina* — advocacy group, *produktový specialista* — product specialist, *chronický únavový syndrom* — chronic fatigue syndrome);
- (vii) novost se netýká jen kolokační, ale i sémantické roviny (některých) kolokátů, zahrnují jeden i více prokazatelných sémantických kalků, např. *funkční, chytrý, inteligentní, mobilní, aplikace, distribuce, dopadový*;
- (viii) kombinuje se domácí/zdomácnělé slovo (popř. sémantický kalk) se starším přejímkovým anglicismem (*optický internet* — fiber optic internet; *technologický skaut* — technology scout), popř. dvě starší přejímky (*sex kouč* — sex coach).

Tyto indikátory se mohou kombinovat a společně upozorňují na pravděpodobné kalky. Korespondence českého a anglického výrazu je sice signálem možného kalku (překlad z češtiny do angličtiny je méně pravděpodobný), sama o sobě však nestačí. Původ výrazu je třeba ověřovat. Paralelní anglické výrazy mohou být pseudoanglicismy, tedy neologismy vytvořené v češtině na základě angličtiny (Bozděchová — Klégr, 2022). To je nejspíše případ termínu „last instance supplier“, dodavatel poslední instance, který se ve významu dodavatel energie vyskytuje pouze na českých, slovenských, bulharských a rumunských webových stránkách (propojených českým dodavatelem).

Vyhledávání a určování sémantických kalků je neméně náročné. Prvním signálem je nové, překvapivé užití slova, které nutí mluvčího přehodnotit a rozšířit jeho okruh významu nebo si nový význam vyhledat. Na angličtinu jako zdroj nového významu usuzujeme jednak z kontextu, ve kterém se slovo vyskytuje, jednak z podobnosti s anglickým významem. K významovým posunům dochází často v rámci lexikálních kalků. Překlad anglického výrazu leckdy nutí k posunu významu některého z českých komponentů. Lexikální kalky tak mohou být zdrojem vázaných sémantických kalků. Při ověřování je nejprve ztotožněn anglický význam, kterému předpokládán český neosémantismus odpovídá, a pak je pomocí českého slovníku zjišťováno, zda jde o nový význam, či nikoli. Použit byl Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ), Slovník spisovné češtiny (SSČ) a Akademický slovník cizích slov (ASCS), které reprezentují jazykovou situaci do začátku 90. let. Pokud není význam ve slovníku doložen, předpokládáme, že jde patrně o neosémantismus ovlivněný angličtinou. Stejně jako u lexikálních kalků jde často o „kvalifikovaný odhad“ (angl. educated guess).

3.3 SESTAVOVÁNÍ VZORKU KALKŮ

Vzorek je výsledkem příležitostného sběru, tj. nevznikal tak, že by byla vybrána vhodná odvětví (např. počítačová technika), a ta pak systematicky vytěžována. Oblasti, z nichž byly kalky získávány, jsou proto velmi různorodé. Vzorek obsahuje 1360 položek. Jejich počet je spíše orientační, protože vzorek zahrnuje položky obsahující varianty, které by bylo možno započítat zvlášť, a vzorek tak rozšířit (*bankéř, bankéřka* — banker, *černá skříňka/schránka* — black box, *sluneční/solární panel* — solar panel). Je také nutno počítat s určitou mírou chybovosti.

Než byl kalk zařazen do vzorku, byl český i anglický výraz vyhledáván pomocí Googlu a ověřováno, zda se vyskytují na webu alespoň v řádu desítek a nejde o pouhé okazionalismy. Pomocí Googlu byly pak podle možnosti zjišťovány i další informace o příslušném spojení, pojmu, jevu a referentu, především v angličtině (ve Wikipedii aj.), např. jakou má historii, kdy a kde vznikl, národnost autora, vynálezce a podobně. Pro češtinu byly kromě informací ve slovnících užitečné i občasně přímé odkazy na českých webových stránkách na anglický původ (např. v českých terminologických glosářích, ale i v novinových textech a jinde).

4. ROZBOR VZORKU

Soubory lexikálních kalků (1065 položek; 78,3 %) a sémantických kalků (295 položek; 21,7 %) byly analyzovány zvláště vzhledem k odlišné povaze těchto kalků. Kvantitativní popis kalků, strukturní a slovnědruhový, poskytuje jen povšechný obraz s ohledem na povahu sběru položek. I přesto lze očekávat, že jejich kvantitativní charakteristiky mají určitou výpovědní hodnotu o tíhnutí kalků k určitému slovnímu druhu, strukturní formě (u lexikálních kalků) a sémantickým vazbám (u sémantických kalků), pokud tyto vlastnosti vyplývají z jejich inherentní povahy a funkce.

Oba typy kalků nacházíme v podstatě ve stejných sférách lidského života a počínání jako přejímkové anglicismy. Vyjmenovat se je pokusili např. Nekula (2004) a Bozděchová (2017). Na nejobecnější rovině bychom je mohli zahrnout pod všech pět sektorů ekonomiky (od primárního až po kvinterní) a v rámci nich konkrétně jmenovat ještě další, např. zemědělství, těžbu, průmysl, zdravotnictví nebo vojenství. Potvrzuje se to, co Bozděchová (2017, s. 107) uvádí o anglicismech obecně, totiž že v „odborných oblastech ... napomáhají sjednocování terminologie a často fungují zároveň jako evropeismy a internacionalismy“.

4.1 LEXIKÁLNÍ KALKY: STRUKTURNÍ POPIS A DALŠÍ RYSY

Rozbor vzorku lexikálních kalků (1065 položek) ukazuje, že v něm nápadně převažují dvouslovné výrazy (861; 80,8 %). Podstatně méně je výrazů trojslovných (114; 10,7 %) a jednoslovných (72; 6,8 %) a nejméně výrazů obsahujících čtyři a více slov (18; 1,7 %), včetně spojek a předložek. Distribuce jednoslovných kalků a víceslovných spojení ve vzorku nemusí přirozeně odrážet skutečný stav v jazyce, ale je spíše orientační. Některé anglické výrazy mají v češtině variantní podobu, např. dvouslovnou i jednoslovnou (*sponkovací pistole*, *sponkovačka* — *staple gun*), nebo naopak podobu delší (*stejnopohlavní manželství*, *manželství (osob) stejného pohlaví* — *same-sex marriage*). I když si počet slov ve zdrojovém a cílovém výrazu většinou odpovídá, neplatí to vždy (*magnetická rezonance* — *magnetic resonance imaging*).

počet slov/slovní druh	sb	adj	vb	celkem	%
1-slovné	52	20		72	6,8
2-slovné	837	20	4	861	80,8
3-slovné	113		1	114	10,7
4- a víceslovné	18			18	1,7
celkem	1020	40	5	1065	100,0

TABULKA 1. Zastoupení lexikálních kalků podle struktury

Největší skupina, dvouslovné výrazy (861 položek: 837 substantiv, 20 adjektiv, 4 slovesa), hlavně substantivní fráze tvořená řídicím členem a přívlastkem, zjevně představuje prototypický, nejsnáze realizovatelný model. Nejčastěji obsahuje přívlastek shodný (např. *augmentovaná realita* — *augmented reality*, *energetická chudoba* —

OPEN ACCESS

energy poverty, *generická kultura* — generic culture, *gravitační vlna* — gravitational wave, *hlasový asistent* — voice assistant, *chráněná dílna* — sheltered workshop, *komfortní zóna* — comfort zone, *křídlový oblek* — wing suit, *kultivované maso* — cultured meat, *vynucená chyba* — forced error). Méně častý je pak přívlástek neshodný (např. *detektor lži* — lie detector, *chyba nohou* — foot-fault, *znečištění ovzduší* — air pollution). Důvodem pro vysoký výskyt dvouslovných kalků může být mj. i to, že tato skupina sdružuje kalky ze všech oblastí a stylistických rovin.

Tříslovné výrazy (114 položek: 113 substantiv a 1 sloveso, *pracovat z domova* — work from home) a nejmenší skupina ve vzorku, čtyřslovné a delší výrazy (18 substantiv), jsou nejčastěji zastoupeny odbornými souslovími a termíny, pro které je mj. charakteristické užívání zkratk, např. *asistent nouzového brždění* — emergency brake assist (EBA), *časově závislá analýza* — time-dependent analysis (TDA), *digitální humanitní vědy* — digital humanities, *geneticky editované potraviny* — gene-/genetically edited foods (GEF), *Evropský zelený úděl* — European Green Deal, *chronický únnavový syndrom* — chronic fatigue syndrome, *kosmické mikrovlnné pozadí* — cosmic microwave background (CMB), *negativní karbonová stopa* — negative carbon footprint, *obchodovatelné emisní povolenky* — tradeable emission permits, *obnovitelné zdroje energie* — renewable energy resources, *rámecový vzdělávací program (RVP)* — Framework Educational Programme (FEP), *řízení lidských zdrojů* — human resources management (HRM), *umělá neuronová síť* — artificial neural network (ANN).

Čtyřslovné a delší lexikální kalky (18; 1,7 %) jsou stejně jako trojslovné zastoupeny pouze rozvíjenými substantivními frázemi. A podobně jako u trojslovných kalků jde vesměs o terminologická sousloví: *atmosférický model všeobecné cirkulace* — atmospheric general circulation model (AGCM), *Červený seznam ohrožených druhů* — Red List of Threatened Species, *metoda dvojité značené vody* — doubly labelled water method (DLW method), *daň z přidané hodnoty* — value added tax (VAT), *porucha pozornosti s hyperaktivitou* — attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), *jev „mám to na jazyku“* — the tip-of-the-tongue phenomenon, *obecné nařízení o ochraně osobních údajů* — General Data Protection Regulation.

Jednoslovné, tj. slovtvorné lexikální kalky (72 položek: 52 substantiv, 20 adjektiv) zahrnují kompozita (53 položek) a v menší míře deriváty (19 položek). Kompozita různého typu (včetně afixoidních; srov. Ziková, 2001) se patrně snáze kalkují, zejména substantiva (37 položek): *radiobudík* — radio alarm clock, *křovinořez* — brushcutter, *zlatokop* — gold digger, *rudokožec* — redskin, *náctiletý* — teenager, *audiokniha* — audiobook, *databáze* — database, *samofinancování* — self-financing, *sebepoškozování* — self-mutilation, *superpřenašeč* — superspreader, *ultramaratón* — ultramarathon, *multikonference* — multiconference, *čtyřkolka* — four-wheeler, *elektrokolo* — electrobike, *farmakoeconomika* — pharmacoeconomics, *nekroplanetologie* — necroplanetology, *kyberšikana* — cyber bullying, *kryptoměna* — cryptocurrency. Adjektivní kompozita (16 položek) zahrnují např. *šavlozubý* — saber-toothed, *biozdrojový* — biosource, *volnočasový* — leisure(-time), *blbuvzdorný* — foolproof, *nízko/středně/vysokopříjmový* — low/middle/high-income (family), *samoopalovací* — self-tanning, *vícestopý* — multi-track (recording).

Početně menší skupina jednoslovných derivačních kalků obsahuje především substantiva (15 položek), která jsou tvořena sufixací, nejčastěji příponou *-ač*, *-eč*:

(webový) přehrávač — (web) player, topinkovač — toaster, zvýrazňovač — highlighter, ale objevují se i další přípony: ovlivňovatel — influencer, sebičko — selfie, turismus — tourism, informatika — informatics. Vyskytla se i prefixace: kogenerace — co-generation (společná výroba elektřiny a tepla). U některých slov usuzujeme na kalk na základě původu a historie denotátu, např. sešíváčka — stapler (patent v 2. pol. 19. st. v Británii a USA, moderní verze z r. 1941), mrazák, mraznička — (home) freezer (1940 v USA). Čtyři adjektivní kalky jsou tvořeny prefixací: bezlepkový — gluten-free, nebinární — non-binary, předkontaktní — pre-contact, zavirovaný — virus-infected.

Ve vzorku je i malá skupina **hybridních kalků**, překladů složených z domácího/zdomácnělého slova a přejímky, např. internetová kavárna (internet café), kulturní šok (culture shock), plážový volejbal (beach volleyball), tyčový mixér (stick blender), světelný smog (light smog), větrná farma (wind farm), zlatý set (golden set). Protože přejímky, které obsahují, jsou v českém lexiku již minimálně 30 let zabydlené, můžeme je považovat za podskupinu domácích lexikálních kalků. Existují i paralelní domácí a hybridní kalky, např. shluková analýza — klastrová analýza (cluster analysis), vyskakovací okno — pop-up okno (pop-up window). Kalky mohou také alternovat s přejímkovými anglicismy (černý pátek — Black Friday, Davisův pohár — Davis Cup).

Lexikální kalky lze hodnotit i z hlediska lexikální ustálenosti. Ačkoli jsou to z definice lexikální jednotky, ať už frazeologické (bílé límečky — white collars), či terminologické (bezúčelová půjčka — non-purpose loan), některé kalky mají povahu spíše fixní kolokace (globální katastrofa — global catastrophe). Sémanticky tvoří kontinuum od doslovných, kompozicionálních pojmenování (chyba nohou) až po výrazy nekompozicionální (převrácená třída, přirozený výběr, rychlá móda, slaměný panák aj.). Jejich terminologický charakter závisí někdy na kontextu. Výrazy globální katastrofa, klíčové slovo nebo rychlý internet budou chápány jako technické termíny spíše v odborném než v laickém diskurzu.

Lexikální kalky mohou existovat ve více překladech. Koexistující varianty (soubory cookie, soubory cookies, cookies soubory) mohou být distribučně rovnocenné, případně jedna z nich je většinová (změna klimatu, změna podnebí, klimatická změna) a časem může převážít. Varianty jsou výrazem překladové neustálenosti (vesmírná agentura/kosmická agentura, genová exprese/exprese genu). Naopak jeden český kalk může překládat různé synonymní výrazy (decaffeinated, coffein-free > bezkofeinový). Jiná situace je v případě českého termínu časoprostor, který je v češtině vytlačován překladovým kalkem *prostoročas* z angl. *space-time*³.

Podle míry doslovnosti překladu můžeme mluvit o **přesném kalku** (všechna slova originálu a překladu, včetně gramatické struktury, si odpovídají) a **volném kalku** (srov. Betzův pojem *Lehnübertragung*). Volný kalk může být např. formálně asymetrický, tzn. originál a překlad se neshodují v počtu komponentů (výrobník sody — sparkling water maker, vyhledávač — search engine, magnetická rezonance — magnetic resonance imaging, nebo může být kalk rozšířen: roundabout — kruhový objezd). Někdy jsou originál a kalk gramaticky, konstrukčně neekvivalentní (ice climbing

3 Vyhledávání v časopisu *Vesmír* (<https://vesmir.cz/cz/>) ukázalo 11 výskytů slova „časoprostor“ a 14 výskytů slova „prostoročas“.

OPEN ACCESS

> *lezení v ledu*, internet addiction > *závislost na internetu*; dishwasher > *myčka na nádobí*). Jindy odchylna spočívá ve volbě pojmově souvisejícího, ale nikoli slovníkového ekvivalentu: wind turbine > *větrná elektrárna*, sleeping policeman > *ležící policajt*, face mask > *pleťová maska*, ghost particle > *virtuální částice*.

Extrémním případem lexikální odchylny od originálu jsou **kreativní novotvary**, v nichž je obsah vyjádřen alternativním způsobem (ne vždy jsou považovány za překlady): think tank — *mozkový trust*, conscientious objector — *odpírač vojenské služby*, image pixelation — *čtverečkování obrazu*, plunge bra — *dekoltová podprsenka*, powerbank — *externí baterie*, friendly fire — *palba do vlastních řad*, email distribution list — *e-mailový rozesílač*, search engine — *internetový vyhledávač*.

Řada lexikálních kalků je spojena s neosémantizací českého slova, a v tomto smyslu jde o **lexikálně sémantické kalky**. Neosémantizace se týká jedné složky, např. *myš*, *konzole*, *funkční* ve výrazech *bezdrátová myš*, *hrací konzole*, *funkční oblečení* nebo všech, např. *mobilní operátor*, *inteligentní formulář* (nejde o tiskopis).

Ve vzorku se vyskytly další speciální případy. Za **lexikálně gramatický (syntaktický) kalk** můžeme označit kombinaci kalku a gramatického anglicismu, např. *impakt faktor* (impact factor), kde podle anglického vzoru nacházíme prepozici substantiva ve funkci přívlastku (viz Kučera, 1995). Z etymologického hlediska představují některé položky **zprostředkovaný kalk**, tj. do češtiny přecházejí přes angličtinu z jiného jazyka: *ztratit tvář* — lose face, *papírový tygr* — paper tiger (čínština); *okamžik pravdy* — moment of truth (španělština). Mezi kalky je i podskupina tvořená kombinací **vlastní jméno** — **obecné jméno**, např. *Higgsův boson* — Higgs boson, *Cushingův syndrom* — Cushing's Syndrome.

Zajímavou formu kalkování představují výrazy jako *produktové řízení* — product management, *penetrativní sex* — penetrative sex, *advokační skupina* — advocacy group, v nichž je překlad provázen neologizací v češtině. Adjektiva *produktový*, *penetrativní* a *advokační* (od substantiv *produkt*, *penetrace* a *advokacie*), která SSSJČ nezná, byla vytvořena ve snaze přeložit anglický výraz.

Poměrně častým jevem mezi lexikálními kalky jsou skupiny (hnízda) výrazů, které sdílejí společný komponent, např. *satelitní mapa/navigace/přijímač/sledování/snímek/telefon* — satellite map/navigation/receiver/tracking/picture/phone, *řízení času/kvality/projektů/rizik* — time/quality/project/risk management.

4.2 SÉMANTICKÉ KALKY: VÝZNAMOVÉ VZTAHY A DALŠÍ RYSY

Na rozdíl od lexikálních kalků nevnaší sémantický kalk do cílového jazyka novou formu, nýbrž jen k domácí lexikální jednotce přidává význam nový, nebo stávající význam mění. Srovnání vzorku 295 sémantických kalků (21,7 % z celkového souboru 1360 kalků) s lexikálními kalky z hlediska slovního druhu podává oddíl 4.3 níže. Zde se zaměříme na (i) sémantické procesy, které charakterizují nový význam, (ii) distribuci volných a vázaných sémantických kalků, (iii) formální strukturu sémantických kalků a některé speciální případy: sémantické kalky u starších anglických výpůjček, sémantické kalky spojené s neologizací v češtině a další.

Lze předpokládat, že mezijazykové procesy měnící význam cílových jednotek při překladu a neosémantizační procesy operující uvnitř jazyka jsou analogické. Uva-

žují se dva typy mechanismů (srov. Rangelova, 2005): významové přenosy (metafora a metonymie) a významové posuny (generalizace a specializace, spočívající ve ztrátě, a naopak nabývání dalších sémantických rysů). Generalizace a specializace představují vztah kategoriální inkluze (autohyponymie, resp. autohyponymie), kdy jeden význam slova je podmnožinou jiného významu, a tento vztah se někdy označuje jako lineární polysémie (Cruse, 2011, s. 115–6). Jak přenosy, tak posuny stojí za motivovaností nového významu a vedou ke změnám ve struktuře polysémie českého slova. Není mezi nimi ostrá hranice, některé kontexty umožňují obojí interpretaci. Průvodním jevem těchto procesů může být i (de)terminologizace daného slova. Není-li změna významu českého slova motivovaná (tj. přejatý význam nesouvisí s jeho původními významy), mluvíme o homonymii. O homonymii mluvíme i tehdy, mají-li anglické a české slovo společný etymon, ale jejich významy již přesto synchronně nesouvisí (jde de facto o faux amis).

Přenosy a posuny u nového významu zde posuzujeme vzhledem k významu českého slova (u starších anglických přejímek vzhledem k významu v češtině).

	substantiva	adjektiva	slovesa	příslovce	celkem	%
metafora (m-g)	84	25	23	1	133	45,1
metonymie	15	2	—	—	17	5,8
specializace (m-s)	62	28	8	—	98	33,2
generalizace	17	1	—	—	18	6,1
kosémie	3	2	—	—	5	1,7
homonymie	14	9	1	—	24	8,1
celkem	195	67	32	1	295	100,0

TABULKA 2. Sémantické kalky — vztah nového významu k původnímu

Tabulka 2 ukazuje, že nový význam je vzhledem k (nejbližšímu) českému významu nejčastěji metaforickým přenesením (45,1%), druhým nejfrekventovanějším vztahem je specializace, zúžení oproti původnímu českému významu (33,2%). Podstatně nižší výskyt má metonymický vztah a generalizace, obojí s podobným zastoupením (metonymie 5,8%, generalizace 6,1%), a ještě nižší kosémie (1,7%; pojem kosémie viz Hladká, 2017). Poměrně vysoký je počet případů, u nichž se vztah mezi importovaným významem a některým z významů českého slova těžko hledá, resp. nezdá se, že by nějaký existoval. Takové případy označujeme jako homonymii (8,1%).

Tomuto rozložení víceméně odpovídá poměrné zastoupení vztahů u **substantivních kalků**, což je dáno velikostí této skupiny (195; 66,1% všech sémantických kalků). Ve většině případů představuje nový význam metaforický přenos (84; 45,1%), např. (podnikatelský) *akcelérátor*, *bruslení* (na lyžích), *čára* (šňupat čáru), *eso* (tenis), *historie* (h. vyhledávání na webu), (podnikatelský) *inkubátor*, (umělá) *inteligence*, *kapsa* (pool, snooker), (hrací) *konzole*, *koš* (basketbal), *lišta* (l. záložek), (chatovací) *místnost*, (externí) *paměť*, (cloudová) *platforma*, (softwarový) *robot*, (očekávaný) *scénář* [= průběh], (herní) *stanice*, (uhlíková) *stopa*, *těžba* (t. kryptoměn), *troll* (na internetu), (strojové) *učení*, *účet* (na Googlu), *vyhoření*.

OPEN ACCESS

Naproti tomu vztah metonymie mezi novým a českým významem je relativně nepočtený (15; 7,7 %), např. *administrativa* (správa > vláda), *dřevo* (dřevěná golfová hůl), *expertíza* (znalecký posudek > odborná znalost), *hra* (tenis, gem), *sex* (pohlavní pud > pohlavní styk), *zážitek* (prožitok > druh rekreace).

Druhým nejčastějším typem posunu od původního českého významu k novému u substantiv je specializace (62; 33,2 %): *adresa* (IP adresa), *auditor* (soudce > finanční posuzovatel, kontrolor), *diskurz* (rozmluva > typ promluvy, politický, vědecký d.), *dokument* (listina > elektronický, např. PDF soubor), *excellence* (výtečnost > špičková kvalita výzkumu, vědy apod.), *fórum* (fyzické místo > internetové f.), *hostitel* (osoba > počítač, IP hostitel), *hůl* (hokejová hůl), *importovat* (dovážet > dodávat, importovat data), *kohorta* (skupina, družina > zkoumaná skupina populace), *inflace* (zvyšování objemu (oběživa) > rozpínání vesmíru), *konference* (fyzické setkání > online k.), *mechanika* (mechanismus > disková m.), *metař* (hráč v curlingu), *podpis* (elektronický p.), *program* (počítačový p.), *status* (s. na Facebooku), *transkripce* (automatický přepis audio-, videonahrávky na text), *trik* (skateboardingový t.).

V daleko menší míře představuje nový význam v češtině generalizaci (17; 6,1 %)⁴: *agenda* (souhrn úředních úkonů > seznam cílů, strategická výzkumná a.), *banka* (databanka), *farmář* (zemědělec, český f.), *hit* (úspěšná hudební nahrávka > úspěšný výrobek, populární aktivita ap.), *kouč* (sportovní trenér > nutriční, vztahový k.), *navigace* (loď, letadel > GPS navigace), *šikana* (byrokratická, policejní > školní š.).

V některých případech je neosémantizace spojena s kreativní obměnou českého slova, např. *botička* z angl. (wheel/parking/Denver) boot je zdrobnělina, kterou anglická forma explicitně nevyjadřuje (podobně *chůvička* — [electronic] nanny). Anglické mule (technicky kříženec koně a osla) nahrazuje *osel* (drogový kurýr), a thumbs-up české *palec* (dát p.) a feedback (of keys) výraz *odezva* (kláves při úhuzu).

U řady substantiv (14; 7,2 %) je spojení mezi novým významem a významy domácího slova nezřetelné — nový význam se tak z hlediska češtiny jeví jako nemotivovaný a v tomto smyslu zde mluvíme o homonymii, např. *evidence* (záznam × důkaz), *koks* (coke, cocaine), *kompetence* (pravomoc × schopnost), *logistika* (směr logiky × přesun a zásobování), *opera* (opera × rozhlasový, televizní seriál), *resort* (obor působnosti; úřad × letovisko), *sada* (tenisový set), (počítačový) *soubor*, (vlasový) *stylista* (obratný pisatel × kadeřník) nebo *promoce* (předávání diplomu × propagace). Ve třech případech lze u substantiv mluvit o kosémii: *nabíječka* (n. na jitrnice × n. mobilních telefonů), *nálož* (trhavina × virová nálož) a *technologie* (výrobní postup × technika).

Adjektivní sémantické kalky (67; 22,7 % všech sémantických kalků) zahrnují nejčastěji případy specializace (28; 41,8 %): *alternativní* (variantní > přírodní, nekonformní), *bezpečný* (b. sex, nevedoucí k těhotenství), *binární* (dvousložkový > b. osoba, identifikující se s mužským nebo ženským genderem), *cílový* (c. rovinka > c. skupina), *funkční* (mající funkci > antibakteriální (oblečení), *hybridní* (smíšený > na benzin i elektřinu), *korektní* (správný > společensky přijatelný), *kultovní* (náboženský > obdivovaný, populární), *ohrožený* (o. druh, před vymřením), *organický* (vyrobený bez chemie), *penetrační* (p. nátěr > p. sex), *satelitní* (s. telefon, užívající satelit).

4 V uvedených příkladech jde o poněkud volné zařazování do této kategorie.

Druhým nejčastějším základem importovaného významu adjektiv je metafora (25; 37,3 %), např. *čistý* (energie), *chytrý* (telefon), *inteligentní* (žárovka), *měkký/tvrký* (droga), *pirátský* (kopie), *propletený* (částice), *šedý* (ekonomika), *špinavý* (bomba), *toxický* (vztah), *vyhořelý* (člověk), *zelený* (dohoda), *živý* (míč); srov. též (výuka) *na míru*. Dvakrát se vyskytla metonymie (*zážitkový pobyt*) a kosémie (*humánní*: „droga není vhodná k humánní spotřebě“), jeden případ je hodnocen jako generalizace (*globální*: celkový > celosvětový). U ostatních adjektiv je vztah nového významu k jejich významu v češtině nejasný (homonymie: 9; 13,4 %), např. *citlivý* (údaj × člověk), *korpusový* (lingvistika × nástroj), *logistický* (proces, sklad × spisy), *pilotní* (studie × kabina), *resortový* (hotel × resortní ministr).

Mezi **slovesnými sémantickými kalky** (32; 10,8 %) převažují metaforické významy (23; 71,8 %), např. *bruslit* (na lyžích), *dědit* (vlastnosti vázaného zájmena), *imunizovat* (počítač), *navštívit* (webovou stránku), *otevřít* (počítačový soubor), *podávat* (v tenise), *sklízet* (data uživatele), *surfovat* (po internetu), *uložit* (soubor), *vložit* (text pomocí myši). Dále jsou to specializované významy (8; 25,0 %), např. *instalovat* (Windows 11), *kopírovat* (text pomocí myši), *podporovat* (aplikace pro Android), *sledovat* (na Facebooku), a jeden případ významu nemotivovaného, *degradovat* (zbavit hodnoty — zhoršit se, „školsství degradovalo“), tedy homonymie. Vzorek obsahuje i jedno metaforické **příslovce**: (*pracovat*) *vzdáleně*, tj. z domova.

V některých případech je jednoznačně odlišení významového posunu od přenesení významu obtížné (srov. Rangelova, 2005, s. 170), např. *aktivní*, *pasivní* (dům; energeticky efektivní) je zároveň metaforickým i specializovaným užitím. Také změna významu u slov *karta* (platební, síťová) a *realita* (augmentovaná) je založena na podobnosti a specializaci. Ve slově *ambasador* (ve významu zástupce, propagátor společnosti, instituce) je metafora spojena s rozšířením významu (zástupce obecně, nejen diplomatický). Podobně je tomu u slova *ikona* (uctívání je přeneseno na jakoukoli osobu). Vzhledem k malému počtu a pro zjednodušení byly kombinace s generalizací zařazeny pod metaforu, kombinace se specializací pod specializaci.

Dále se ve vzorku mezi substantivy a adjektivy vyskytly položky, u nichž registrujeme ne jeden, ale dva nové významy. Jedná se tedy o **několikanásobné sémantické kalky**, např. *farma* (zemědělský závod, hokejová farma), *koš* (basketbalový, ikona na monitoru), *modul* (lunární raketový; počítačový), *monitor* (počítačový m.; dohlížitel, m. klinických studií), *okno* (vyskakovací; chatovací), *platforma* (počítačová p., typ počítače a příslušného softwaru; programové uskupení, např. členové Výzkumně-vzdělávací platformy), *stopa* (uhlíková, zvuková); *měkký*, *tvrdý* (věda [ne/exaktní]; droga [ne/návyková]), *špinavý* (energie [z emisních zdrojů]; bomba [radioaktivní]), *horký* (novinka [aktuální]; linka [krizová]), *čistý* (energie [z neemisních zdrojů]; hra [při níž soupeř nezískal výměnu]).

Slovo *čistý* získalo nové významy při překladu dvou odlišných slov: *clean* (energy) a *love* (love game, „čistá hra“ v tenisu). Podobně slovo *karta* překládá dvě různá anglická slova: (*payment*) *card* a *Network Interface Controller* (síťová karta). Tento druhý způsob překladu představuje ve vzorku ojedinělé případy kreativního novotvaru, kdy vyjádření denotátu nevychází z anglického slova.

Za zmínku stojí případy **revitalizace** původně okrajových (příznakových) českých významů: *prospekty* (výhledy: „Akvizice Telefonicom ... zlepši dlouhodobé prospekty

ČT“), *vitální* ([životně] důležitý, prospěšný: vitální prostor, houby), *zážitkový* (SSJČ uvádí příklad z K. Čapka *zážitková kořist* (z cest), který jistě nebyl vzorem pro spojení *zážitková turistika, dovolená* apod.). Adjektivum *duální* (v SSJČ jazykovědný termín *duální tvar, koncovka*) ožilo teprve ve spojeních *duální studium/vzdělávání* či *duální fotoaparát* (angl. dual study/education, dual camera).

O revitalizaci lze mluvit i u slova *bezdomovec*, které se znovu vynořilo jako historický ekvivalent angl. *homeless person* (viz také slangové *bezdák* a *houmlesák*). Oproti původnímu významu označuje odlišný jev společenské exkluze. Někdy se revitalizace týká formy: tak *prohlížeč, překladač a spořič* jsou v SSJČ označeny jako řídké nebo zastaralé výrazy. V počítačové oblasti byla tato slova oživena a jejich význam přesunut z pojmenování osob na označení počítačové aplikace: (webový) *prohlížeč, spořič* (obrazovky), (onlinový) *překladač*. Nicméně vzhledem k řídkému výskytu těchto slov v češtině (překladačel je patrně neznal a nikdy předtím nepoužil) je namísto uvažovat o tom, že jako počítačové termíny byla nově derivována. Nabízejí se tak dvě interpretace, neosémantizace (zvolená zde) a lexikální kalkování.

Ve vzorku lze vysledovat určitou korelaci mezi **etymologickou příbuzností** anglického a českého slova a neosémantizačním procesem. Nejsou-li anglická slova a jejich české překladové ekvivalenty kognátní, tj. nemají-li společný původ (např. *chytrý* — *smart*, *okno* — *window*, *sklízet* — *harvest*), je nový význam častěji výsledkem sémantického přenosu (metafory, metonymie) než u kognátních dvojic, a to v poměru 93 : 57 (62,0% : 38,0%). Naopak kognátní dvojice (např. *alternativní* — *alternative*, *exportovat* — *export*, *historie* — *history*; ale netýká se jen internacionalismů, srov. *avatar*, *troll*) častěji vykazují sémantický posun (specializaci, generalizaci) než nekognátní dvojice, v poměru 67 : 49 (57,7% : 42,3%). Tyto opačné tendence nejsou zcela náhodné. Zdá se, že pro lineární (vertikální) posun v rozsahu významu, jeho zúžení či rozšíření (v rámci téže domény) vytváří společný původ (sdílený základní význam) vhodnější podmínky. Naopak nelineární významové změny (srov. Cruse, 2011, s. 117), metaforický/metonymický skok z jedné domény do jiné, lze spíše očekávat u nepřibuzných slov, jejichž sémantické struktury se mohou více lišit.

Vzorek potvrdil existenci volných sémantických kalků (*myš*) a sémantických kalků vázaných na konkrétní lexikální kalk (*horký* v *horká linka*). Nicméně i volný sémantický kalk, jako je *myš*, se může stát součástí lexikálního kalku (*bezdrátová myš*). Naopak vázaný kalk se nemusí vyskytovat v jednom konkrétním lexikálním kalku, ale je vázán na určitý okruh kolokátů (např. *chytrý* je vázáno na elektronicky kontrolovaný objekt: *chytrý náramek, hodinky, prsten, zámek, květináč, hrnec, termostat, auto, byt, město*). Vázaným sémantickým kalkem může být rozvíjející i řídicí člen víceslovného lexikálního kalku *pirátský* (*kopie*), (*kybernetická*) *šikana*. Jde vlastně o **lexikálně-sémantické kalky**. Kuriózním případem je adjektivum *vlažkový*, které se osamostatnilo (*vlažkový výrobek, projekt*) z výrazu *vlažková loď*. Nejde ale o lexikální, nýbrž o sémantický kalk anglického „flagship“ (viz níže). V našem vzorku představují vázané sémantické kalky zhruba jednu desetinu z celkového počtu.

Pokud jde o **formální strukturu**, snad všechny prameny dokládají sémantické kalkování na jednoslovných lexémech. V našem vzorku je skutečně většina položek jednoslovných, ať už monomorfémních (*hůl, zeď, síť, dřevo*), nebo polymorfémních

(překladač, stylist, tiskárna). O to zajímavější byl nález šesti víceslovných výrazů (2,0 %), které jednoznačně představují sémantické kalky:

cestovní mapa — road map: doslovný význam rozšířen na „dokument vytyčující postup“, srov. „Cestovní mapa velkých výzkumných infrastruktur ČR“

svatý grál — Holy Grail: význam „zázračná miska s krví ukřižovaného Krista“ (SSJČ) změněn na něco „eagerly sought after“, srov. „svatý grál navigační biologie“

hlídací pes — watchdog: označuje aplikaci nebo osobu, která sleduje a hlídá (např. obsah webu či dodržování něčeho): „Pořídte si svého internetového hlídacího psa“

trojský kůň — Trojan horse: význam „dřevěný kůň se skrytými bojovníky, dopravený do Tróje, ... přen. podobná lest vůbec“ (SSJČ) doplněn o „malicious code or software“, srov. „Nový trojský kůň ohrožuje české a slovenské počítače“

vlajková loď — flagship: v obchodním žargonu místo „velitelská [loď], opatřená vlajkou velitele skupiny“, (SSJČ) nyní „reprezentativní výrobek, produkt apod.“

zadní vrátka — backdoor: místo „možnost ustoupit, volnost rozhodnout se jinak“, (SSJČ) označuje nyní v informatice škodlivý prvek, metodu umožňující neoprávněný přístup k počítačovému systému. Stává se tím faux amis, protože bychom v českém textu očekávali spíše neutrální „únikový“ význam

Je zřejmé, že existuje-li v obou jazycích formálně shodný víceslovný výraz, vytváří to stejný předpoklad pro vznik sémantického kalku jako u jednoslovného lexému. Jednoslovnost tedy není inherentní vlastností sémantických kalků.

Ve vzorku se také objevila **neosémantizace anglických výpůjček**, zmiňovaná v literatuře. Slovo *farma* je rozšířeno o význam „hokejová farma“ (v AHL), *farmář* v SSJČ specifikovaný „v severoamer. prostředí“ je nyní vznešenější synonymum pro „rolník“, „zemědělec“ (viz „Farmář hledá ženu“). Slovo *kouč* původně převzaté ze sportovní oblasti získalo význam (mentální, nutriční aj.) „poradce“, *ranč* označuje rekreační zařízení, *hit* přesáhnul hudební oblast a může jím být cokoli, co je vysoko na žebříčku popularity. Termín *smog*, původně znečištění ovzduší, má dnes širší užití: *akustický*, *elektromagnetický*, *hudební*, *světelný*, *zvukový smog*. Slovo *skaut*, v češtině člen organizace Skaut, se vrací ke svému původnímu významu v angličtině, „zvěd“, např. ve spojení *technologický skaut*. Naopak české (čapkovské) *robot*, které bylo převzato do angličtiny, se nyní vrací zpět do češtiny s posunutým významem „softwarová aplikace“, *internetový robot* či *bot*.

Vedle typických sémantických kalků se také zde vyskytují posuny spojené s formální **neologizací**. Představují hraniční jev mezi sémantickým a lexikálním kalkem (tj. mezi kopírováním významu a kopírováním formy). Týká se to adjektiv, která nejsou v obecných slovnících (SSJČ) doložena, ačkoli příslušné podstatné jméno nebo dokonce jiná forma adjektiva od něj odvozená v češtině existuje. Jelikož se sémantika

těchto adjektiv liší od významu fundujícího substantiva, chápeme je jako zvláštní typ sémantických kalků. Tak *impakťový* (vedle existujícího *impakťní*, např. *impakťní kráter*, od substantiva *impakt*, „kráter vzniklý dopadem meteoritů“) vychází z abstraktního významu slova *impakt*, dopad ve smyslu citovanosti (angl. *impact factor*); *penetrativní* (vedle existujícího *penetrační*, např. *penetrační nátěr*, od *penetrace*, (hloubka) pronikání do materiálu) má specifický význam ve spojení *penetrativní pohlavní styk* (angl. *penetrative sex*); *resortový*, např. *resortoví hosté* (vedle původního *resortní*), souvisí se změnou významu slova *resort* (SSJČ „obor působnosti; úřad, ministerstvo, odbor“) na „letovisko“ (a place frequented for holidays or leisure activities). Dokonce mohou vzniknout dvě adjektiva s významem odlišným od substantiva v češtině: substantivum *ikona* („obraz Krista n. svatých“ v SSJČ) převzalo z angličtiny význam „grafická značka“, kterému odpovídá adjektivum *ikonový* (*ikonový styl ilustrace, ikonová klávesnice*), ale také význam „idol, model, vzor“ (*ikona českého šansonu Hana Hegerová*) s adjektivem *ikonický* (*ikonický režisér Peter Weir*).

4.3 SROVNÁNÍ SLOVNĚDRUHOVÉ DISTRIBUCE LEXIKÁLNÍCH A SÉMANTICKÝCH KALKŮ

Odlišné tendence v obou podvzorcích (Tabulka 3) jsou zřejmé: zatímco u lexikálních kalků jasně převládají substantiva, u sémantických kalků je skladba pestřejší, adjektiva tvoří přes čtvrtinu slov a také slovesa jsou početnější, a to i přesto, že sémantické kalky tvoří jen o něco více než pětinu (21,7 %) z celkového počtu kalků.

	Lexikální kalky		Sémantické kalky	
Substantiva	1020	95,8	195	66,1
Adjektiva	40	3,7	67	22,7
Slovesa	5	0,5	32	10,8
Příslovce	—	—	1	0,3
Celkem	1065	100,0 %	295	100,0 %

TABULKA 3. Slovnědruhá distribuce ve vzorcích lexikálních a sémantických kalků

V případě lexikálních kalků je důvodem pro převahu substantiv (95,8 %) a minimální zastoupení adjektiv (3,7 %) a zejména sloves (0,5 %) patrně formální, resp. tvaroslovné omezení těchto kalků. Aby bylo možno překladový ekvivalent hodnotit jako lexikální kalk, musí být zdrojovým výrazem anglický víceslovný lexém nebo polymorfénní jednoslovný lexém (kompozitum, derivát). Víceslovných, resp. dvouslovných výrazů adjektivní povahy (tj. terminologizovaných adjektivních frází s adjektivem modifikovaným příslovcem) se v jazyce oproti jednoslovným adjektivům vyskytuje obecně jen málo, proto jich je také ve vzorku zákonitě jen zlomek, pouze 20 (např. *časově závislý* — *time-dependent*, *dvojitě slepý/zaslepený* — *double-blind*, *málo dotčený* [*taxon*] — *least-concern* [*species*], *klimaticky neutrální* — *climate-neutral*, *objektově orientovaný* — *object-oriented*, *politicky korektní* — *politically correct*, *uhlíkově negativní* — *carbon negative*, *uživatelsky přívětivý* — *user-friendly*).

Také mezi jednoslovnými, tj. slootovými adjektivními kalky, tvoří kompozita a deriváty obecně jen omezenou podmnožinu, ve vzorku je zastoupena rovněž 20 výskyty (např. *bezkofeinový* — decaffeinated, *coffein-free*, *bezlepkový* — gluten-free, *multikonferenční* — multiconference, *nebinární* — nonbinary, *předkontaktní* — pre-contact, *vícestopý* — multitrack, *biozdrojový* — biosource, *blbuvzdorný* — foolproof, *nízkopříjmový* — low-income, *samoopalovací* — self-tanning, *volnočasový* — leisure-time). Ještě více to platí o slovesných výrazech: ve vzorku se vyskytlo pouze pět případů, dvě terminologizovaná spojení sloveso-adverbial (pracovat vzdáleně — work remotely, pracovat z domova — work from home), dvě slovesa s předmětem (frazém *ztratit tvář* — lose face, původně z čínštiny, ale rozšířený prostřednictvím angličtiny) a určitý slovesný tvar s předmětem (název klasifikační kategorie ohrožení živočišného druhu: *chybí údaje* — data deficient [species]) a konečně fázově modifikované sloveso přestat sledovat — unfollow (sb on Facebook/Instagram).

Naproti tomu u sémantických kalků nehrají podobná formální, slootovná omezení významnou roli. To vysvětluje výskyt 67 adjektiv (22,7 %), která tak tvoří téměř čtvrtinu položek v tomto vzorku, např. *čistý* (energie), *špinavý* (bomba, elektrina), *inteligentní* (žárovka), *vlnkový* (produkt), *zážitkový* (zájezd). Pro srovnání je to o třetinu vyšší počet adjektiv oproti lexikálním kalkům, a to přesto, že vzorek sémantických kalků činí jen 21,7 % z celkového vzorku kalků, tedy zhruba pětinu. Za vyšším procentem adjektivních sémantických kalků stojí kromě jiného skupina vázaných sémantických kalků tím spíše, že podstatnou část lexikálních kalků tvoří spojení substantiva s adjektivem (často se specifickým významem; viz níže).

Ještě větší je rozdíl u slovesných sémantických kalků (32; 10,8 %), např. *otevřít*, *zavřít* (soubor), *vyjmout*, *vložit* (text), které obrazně popisují úkony v digitálním prostředí. Ojedinelý je pak výskyt příslovce v novém významu ([pracovat] vzdáleně, tj. z domova — to work distantly).

5. ZÁVĚRY

Přestože společným jmenovatelem lexikálních i sémantických kalků je překlad, rozdíl mezi nimi je v tom, že lexikální kalk importuje novou formu (a význam), zatímco sémantický kalk pouze nový význam. Rozbor vzorku lexikálních kalků se proto zaměřil především na formu, rozbor sémantických kalků hlavně na význam. Z hlediska struktury, tj. počtu slov, vykazují obě kategorie opačné tendence: lexikální kalky jsou v drtivé většině víceslovné (93,2 %), sémantické naopak jednoslovné (98,0 %). Ačkoli způsob sestavování vzorku nezaručuje striktně reprezentativní zastoupení jednotlivých typů, zjištěné tendence mají orientační výpovědní hodnotu.

Rozdíl ve strukturním zastoupení souvisí s rozdíly v distribuci slovních druhů uvnitř obou podvzorků. Lexikální kalky jsou v naprosté většině substantiva (95,8 %), zatímco rozložení slovních druhů u sémantických kalků (substantiva 66,1 %, adjektiva 20,7 %, slovesa 10,8 %) se vcelku blíží jejich obvyklému rozložení v textech. Máme za to, že u lexikálních kalků omezuje výskyt ostatních slovních druhů jejich víceslovnost — víceslovných adjektivních a slovesných výrazů je v lexiku podstatně méně než jednoslovných (na rozdíl od víceslovných substantivních pojmenování).

Sémantické kalky představují neosémantizaci českých lexikálních jednotek pod vlivem angličtiny. Ve vzorku se ukazuje jako nejčastějším motivovaným vztahem mezi novým a původním významem českého slova metafora (45,1 %). Může to být způsobeno tím, že metafora je obecně základní prostředek rozšiřování významu a že jako univerzální kognitivní mechanismus je snadno přenosná z jednoho jazyka na jiný. Druhá nejčetnější významová změna, specializace (33,2 %), je dána snahou aplikovat pojem na specifickou oblast. Nápadný je nízký výskyt generalizace a metonymie (obojí kolem 6 %). Lze spekulovat, že nová slova jsou přijímána nikoli ve snaze zobecňovat, ale především pojmenovávat nové aspekty. Ukazuje se také, že u téhož slova může k neosémantizaci dojít opakovaně.

Podle předpokladu neosémantizace zřídka zahrnuje nemotivované případy (kosémie 1,7 %). O to nečekanější je poměrně častý výskyt homonymie (8,1 %). O homonymii mluvíme v případě odlišné etymologie české a anglické formy nebo oddálení významů a ztráty spojitosti mezi nimi u českého slova, přestože sdílí etymologii s anglickým slovem, u něhož se polysémie rozvinula jiným způsobem. Přestože jsou sémantické kalky v literatuře výhradně dokládány na jednoslovných výrazech, vzorek obsahuje i případy víceslovných sémantických kalků, dokazujících, že jednoslovnost není jejich implicitní vlastnost. Literatura nezmiňuje ani sémantické kalky na úrovni vázaných morfémů, jako je *bio-* (vypěstovaný bez chemikálií).

Rozbor vzorku dále ukázal, že kalky netvoří diskrétní kategorie a že lexikální a sémantické kalky se mohou překrývat, resp. sémantický kalk je součástí lexikálního: *virová nálož* — *viral load* (*nálož* = množství viru v těle nakaženého). Případně všechny složky lexikálního kalku jsou sémantické kalky: *mobilní aplikace*. Lze potom mluvit o lexikálně-sémantickém kalku. Vázané sémantické kalky ve vzorku činí zhruba 1/10.

Ani u jednoslovných položek nelze vždy jednoznačně určit, zda představují sémantický, nebo lexikální kalk, např. (*internetový*) *prohlížeč* se na první pohled jeví jako přímý překlad anglického *browser* (od slovesa *to browse*, prohlížet si beze spěchu, prolistovávat), tedy jako lexikální kalk. Na druhé straně SSJČ dokládá existenci slova *prohlížeč* v češtině (s řídkým výskytem) ve významu „kdo koná prohlídku; prohlížeč“, což by svědčilo pro sémantický kalk. Ovšem fakt, že slovo *prohlížeč* v tomto významu je zastaralé a neužívané, legitimizuje možnost, že jako ekvivalent anglického *browser* vzniklo překladem nezávisle na již existující formě.

Škálovitý charakter se projevuje nejen mezi překladovými anglicismy, ale i ve vztahu k přejímkovým anglicismům. Lexikální kalky *kulturní šok* nebo *větrná farma* obsahují jak domácí komponenty, tak (zdomácnělé) anglické výpůjčky *šok*, *farma*, a jsou tak kombinací kalku a přejímky. Některé lexikální kalky jsou dokonce složené ze samých anglicismů (*technologický skaut*), jiné hybridní novotvary (pseudoanglicismy) vznikly až v češtině (*doba homeofficeová*). Přejímkové a překladové anglicismy tak tvoří kontinuum od přejímky přes hybridní novotvar, lexikální a lexikálně-sémantický kalk až po kalky sémantické. A stejně jako přejímkové anglicismy mohou i překladové anglicismy v češtině následně procházet slovotvornými procesy (*azylový dům* > *azylák*, *volnočasové aktivity* > *volnočasovky*, *balkonová podprsenka* > *balkonka*).

Přestože stylistický aspekt nebyl předmětem studie, zběžné srovnání s výčty oblastí uváděnými v literatuře naznačuje, že kalky se vyskytují všude tam, kde nacházíme přejímkové anglicismy, ba dokonce se zdá, že okruh jejich uplatnění je ještě

širší. Díky české formě jsou kalky většinou stylisticky méně příznakové než přejímkové anglicismy, a patrně proto snáze pronikají do různých vrstev jazyka, a to i stylisticky vyšších, a mohou získat i prestižní status (jako vědecké a odborné termíny apod.). S tím souvisí celkový dojem při sestavování vzorku, že počet anglických kalků v češtině je podstatně vyšší, než by se na první pohled zdálo. Stálo by za to pokusit se o kvantitativní srovnání přejímkových a překladových anglicismů. Možná by ukázalo, že hnacím motorem anglicizace (srov. Adam, 2012) češtiny jsou nenápadné překladové anglicismy. Přitom kalkování může mít v určitém smyslu hlubší dopad než přejímání lexikálních anglicismů. Zatímco přejímka jasně deklaruje svůj původ a hranice mezi oběma jazyky (a světy) zůstává zřejmá, překladové anglicismy tuto hranici stírají.

LITERATURA

- ADAM, R. (2012): Anglicizace češtiny a českého komunikačního prostoru. In: J. HASIL (ed.), *Přednášky z 55. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: FF UK, s. 21–36.
- BATUŠEK, J. (1970): Příspěvek k charakteristice české fyzikální terminologie. *Naše řeč*, 53, s. 16–31.
- BETZ, W. (1949): *Deutsch und Lateinisch: die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel*. Bonn: H. Bouvier.
- BETZ, W. (1959): Lehnwörter und Lehnprägungen im Vor- und Frühdeutschen. In: F. MAURER — F. STROH (eds.), *Deutsche Wortgeschichte*. Bd. 1. Berlin/New York, s. 127–147.
- BOZDĚCHOVÁ, I. (2017): Anglicismy v českém lexiku. In: P. KARLÍK — M. NEKULA — J. PLESKALOVÁ (eds.), *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 107–110. Dostupné online na adrese: <https://www.czechency.org/slovník/ANGLICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU>.
- BOZDĚCHOVÁ, I. — KLÉGR, A. (2022): Pseudoanglicismy: české neologismy z anglických slov. *Slovo a slovesnost*, 83, s. 3–27.
- CRUSE, A. (2011): *Meaning in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- ČERMÁK, F. (2010): *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- FILÍPEK, J., — ČERMÁK, F. (1985): *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
- GÖRLACH, M. (2003): *English Words Abroad*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- HASPELMATH, M. — TADMOR, U. (eds.) (2009): *Loanwords in the world's languages: A comparative handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- HAUGEN, E. (1950): The analysis of linguistic borrowing. *Language*, 26, s. 210–231.
- HAUGEN, E. (1956): REVIEW OF GNEUSS 1955. *Language*, 32, s. 761–766.
- HAVLOVÁ, E. (1999): Několik poznámek ke staroslověnským kalkům. In: B. SKALKA (ed.), *Příspěvky ke slovanské filologii*, s. 34–38.
- HLADKÁ, Z. (1996): Lexikologie. In: P. Karlík a kol. (eds.), *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- HLADKÁ, Z. (2017): Kosémie. In: P. KARLÍK — M. NEKULA — J. PLESKALOVÁ (eds.), *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 934. Dostupné online na adrese: <https://www.czechency.org/slovník/ANGLICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU>.
- HOCK, H. H. (1991): *Principles of Historical Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- JAKLOVÁ, A. (2002): První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl II. *Naše řeč*, 82, s. 1–10.
- JANOVEC, L. (2007): K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. *Naše řeč*, 90, s. 57–66.

- KAMIŠ, A. (1974): *Slovní zásoba české publicistiky 18. století*. Univerzita Karlova, Praha, s. 56–61.
- KARLÍKOVÁ, H. (2002): Kalk. In: P. KARLÍK a kol. (eds.), *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KARLÍKOVÁ, H. (2017): Kalk. In: P. KARLÍK — M. NEKULA — J. PLESKALOVÁ (eds.), *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Dostupné online na adrese: <<https://www.czechency.org/slovník/KALK>>.
- KLOFEROVÁ, S. (1998): Jak dnes mluví mladí vídeňští Češi I, II. *Naše řeč*, 81, s. 61–72, 169–178.
- KROUPOVÁ, M. (2013): Problematika neosémantizace internacionálního lexika (na materiálu češtiny, polštiny a slovenštiny). *Nová čeština doma a ve světě*, s. 63–73.
- KUČERA, K. (1995): K nejnovějším vlivům angličtiny na český jazyk. In: *Přednášky z XXXIV. a XXXV. běhu LŠSS*. Praha: FF UK, s. 77–82.
- MARTINCOVÁ, O. (1983): *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova.
- MARTINCOVÁ, O. a kol. (2005): *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR.
- MATHESIUS, V. (1961): *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecné lingvistické*. Praha: Nakl. ČSAV.
- MATRAS, Y. (2020): *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MATRAS, Y. — SAKEL, J. (2007): *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Berlin — New York: Mouton de Gruyter.
- MRAVINACOVÁ, J. (2005): Neosémantizmy vzniklé pod vlivem cizího jazyka. In: O. MARTINCOVÁ a kol., *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, s. 180–186.
- NEKULA, M. (2017): Výpůjčka. In: P. KARLÍK — M. NEKULA — J. PLESKALOVÁ (eds.), *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Dostupné online na adrese: <<https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA>>.
- PROCHÁZKOVÁ, B. (2013): Neosémantizační tendence v češtině na počátku 21. století. In: D. BLAGOEVA — S. KOLKOVSKA — M. LIŠKOVÁ (eds.), *Problémy na neologijata v slavjanskite ezici*. Sofija: Marin Drinov Academic Publishing House, s. 208–217.
- PŮDA, A. (2010): *Zur Theorie der Lehnprägung im deutsch-tschechischen Sprachkontakt. Eine historisch-vergleichende Untersuchung im innerslavischen und europäischen Kontext*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- RANGELOVA, A. (2005): Neosémantizmy a neosémantizační procesy. In: O. MARTINCOVÁ a kol., *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, s. 159–179.
- SVOBODOVÁ, D. (2013): Současný stav internacionalizace lexika. In: O. ULIČNÝ — M. MARTINKOVÁ (eds.), *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny*, 4, s. 131–152.
- ŠÍPKOVÁ, M. (2001): O jazyce čechoamerického týdeníku *Našinec*. *Naše řeč*, 84, s. 192–198.
- VEČERKA, R. a kol. (2006): *K pramenům slov. Uvedení do etymologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- WARMBRUNN, J. (1994): *Englische lexikalische Entlehnungen im Wortschatz der tschechischen Gegenwartssprache*. Münster: LIT-Verlag.
- WEINREICH, U. (1953): *Languages in contact*. New York: Linguistic Circle of New York.
- WITALISZ, A. (2015): *English Loan Translations in Polish: Word-formation Patterns, Lexicalization, Idiomaticity and Institutionalization*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ZABAWA, M. (2012): *English lexical and semantic loans in informal spoken Polish*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- ZABAWA, M. (2017): *English semantic loans, loan translations, and loan renditions in informal Polish of computer users*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- ZIKOVÁ, M. (2001): Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter. *Naše řeč*, 84, s. 81–89.

UŽITÉ SLOVNÍKY

ASCS: *Akademický slovník cizích slov* (1995).

Praha: Academia.

PSJČ: *Příruční slovník jazyka českého* (1935–1957).

Praha: ČSAV, SN.

SSČ: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2003, 3. vyd.). Praha: Academia.

SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého*

(1960–1971). Praha: Academia.

Aleš Klégr | Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

ORCID ID: 0000-0001-7760-6631

ales.klegr@ff.cuni.cz

Ivana Bozděchová | Ústav českého jazyka a teorie komunikace,

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy | nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

ORCID ID: 0000-0002-5902-2031

ivana.bozdechova@ff.cuni.cz